

hasznos adatok: a publikáló ország kódja, példányszám, a folyóiratot feldolgozó indexelő és referáló szolgáltatások (pl. online hozzáférhető adatbázisok), tág deskriptorok és ETO jelzetek.

Az online változatot főleg adott időszaki kiadvány címének, legújabb megrendelési címének és árának gyors ellenőrzésére, ill. aktualizálására használják. Nagyon hasznos annak kikeresése is, hogy melyik adatbázis dolgozza fel valamelyik folyóiratot. Az online hozzáférés ügyes alkalmazása hatékonyabbá teheti a műszaki könyvtárak gyarapítási tevékenységét.

Az adatbázis kapcsolati díja 65 \$/óra. Egy teljes rekord nyomtatásának ára 0,20 \$.

Nemzetközi vállalatok

Az új, 518. sz. *Dun and Bradstreet (D and B) – Principal International Businesses* nevű fájl 133 ország mintegy 57 ezer vállalatának adatait tartalmazza. A fájlba való felvételre a vállalatokat évi forgalmuk és kereskedelmi jelentőségük alapján választották ki. Valamennyi termékcsoportot képviselő cégek szerepelnek, akár ipari, akár kereskedelmi jellegűek, vagy akár magán, akár állami vállalatok. A szocialista országok vállalatait a fájl nem tartalmazza.

Az adatbank egy rekordja tartalmazza a vállalat fő adatait, az Egységes Ipari Osztályozás kódját, évi forgalmát USA dollárban és helyi valutában, alkalmazottainak számát.

A fájlban végzett keresés ára 100 \$/óra. A megjelenítés és nyomtatás háromféle formátumban történhet, ezek ára 2,0, 1,50 vagy 1,0 \$, aszerint, hogy mennyi adatot kérünk egy vállalatról.

/Announcing: ARTHUR D. LITTLE/ONLINE: New Dun and Bradstreet International Business File = Chronolog, 11. köt. 2. sz. 1983. p. 83:27–83:29; Ulrich's available in March = Chronolog, 11. köt. 3. sz. 1983. p. 83:45–83:46/

(Roboz Péter)

A könyvtári munka pszichológiai atmoszférája. A szakkönyvtáros értékrendje

Az Egyesült Államokban újszerű tanulmány készült könyvtárszakos hallgatók, könyvtártani tanszéken dolgozók, közművelődési könyvtárosok és szakkönyvtárosok között azzal a céllal, hogy megállapítsák és összehasonlítsák, milyen értékítélete van az egyes csoportoknak. A

tanulmány betekintést ad a könyvtáros világ pszichológiai atmoszférájába: miért választja a könyvtáros ezt a pályát, mi motiválja, mi jelenti számára munkája legfőbb jutalmát, milyen céljai vannak stb.

Értékek a döntésben

Az értékek idealizált végcélok, melyeknek szerepük van a cselekvés irányításában. Központi helyet foglalnak el az egyén tudatában, és meghatározzák viselkedését, befolyásolják magatartását. A döntések alapja az, hogy összhangban vannak-e az egyén által becsült értékekkel.

Arisztotelesz szerint a „boldogság egyes összetevői”, közöttük az egészség, a barátság, a prosperitás, a tisztelet azok a célok, melyeket az emberek érvényre juttatni kívánnak, amikor döntésekkel állnak szemben. A döntéseket azon az alapon hozzák meg, hogy azok eredménye a fenti célok felé, vagy azokkal ellentétes irányba vezet-e.

Rokeach – számos tanulmánya révén – felfedezett egy visszatérő értéksort, ilyenek a végrehajtási képesség, az önérték, a barátság, melyek az emberek számára vezérfonalat jelentenek életük folyamán.

Intézmények értékrendszere

Az egyén számára az a legkellemesebb állapot, amikor az általa és az intézmény más tagjai által becsült értékek azonosak, míg az értékorientációban mutatkozó eltérések konfliktushoz vezethetnek. Az értékek elsőbbségi sorrendjének felállítása a könyvtárosok esetében bepilantást enged a foglalkozás ökológiájába.

A felmérés eszköze

A Rokeach-vizsgálat kidolgozója és ellenőrzője *Milton Rokeach* volt. Felmérő lapja 18 rövid, leíró magyarázatot tartalmazó behatárolt értéket sorol fel, amelyek betűrendben, enyvezett hátú címkére vannak nyomtatva a lap jobb oldalán. Ezeket kell – fontossági sorrendbe – átrendezni a baloldali 18 kockába. A felmérő lapot a projektet ismertető kísérő levéllel együtt a könyvtárosoknak postázták. A lapon két további kérdés is szerepelt: a nemre és a születési évre vonatkozóan. A földrajzi helyet a válaszevél postabélyegzőjéről olvasták le, a könyvtártípust előre kódolták a nyomtatványon.

Statisztikai minta kiválasztása

A jelen vizsgálatban – amely a Rokeach-vizsgálat módszerére épült – a felmérő kérdőívet a *Szakkönyvtár-*

rak és Információs Központok Címjegyzékében (*Directory of Special Libraries and Information Centers*) felsorolt könyvtárak közül kiválasztott 200 műszaki könyvtárosnak küldték el. (Az első személyt találmra választották ki, majd a második találmra kiválasztott száma – a 60-as – alapján a címjegyzékben szereplő minden hatvanadik intézmény könyvtárosának küldték el a kérdőívet.) 101 használható kérdőív érkezett vissza.

Eredmények

Az 1. táblázat kor, nem, földrajzi elhelyezkedés és könyvtártípus szerint csoportosítja a beérkezett válaszokat.

1. táblázat

A válaszok megoszlása kor, nem és földrajzi helyzet szerint

	Szakkönyvtá- rosok	Köz- művelő- dé- si könyvtá- rosok	Tanszék	Hallgatók
<i>Reprezentatív minta</i>	101	25	35	126
<i>Átlag életkor</i>	41	50	48	26
<i>Nem</i>				
férfi	24%	74%	71%	25%
nő	76%	26%	29%	75%
<i>Földrajzi hely (USA)</i>				
Északkelet	24%	12%	29%	21%
Észak-közép	30%	12%	29%	31%
Dél	24%	36%	21%	31%
Nyugat	22%	40%	21%	16%
<i>Könyvtártípus</i>				
Kormányzati	2%			
Humán tudományi	9%			
Orvosi	22%			
Tudományos és műszaki	32%			
Társadalom- tudományi	34%			

A 2. táblázatban a 18 „érték” rangsorolása látható; szakkönyvtárosok, közművelődési könyvtárosok, könyvtártani tanszéki dolgozók és könyvtárszakos hallgatók szerinti csoportosításban. A sorrendet a válaszokból kapott besorolási középérték alapján állították össze. A legnagyobb eltérést valamennyi felmérésben a *végrehajtási képesség* helyezése mutatja. Az *érdekes, színes életet* a közművelődési könyvtárosok a 2. helyre, a többiek jóval hátrább tették. (Ezekből az adatokból nem volt kideríthető, hogy a rangsorolt értékek olyan dolgokat képvisel-

nek-e, melyeket elérni szeretnének, vagy amelyek birtokában vannak.) Az *igaz barátságot* minden csoport magasabbra értékelte, mint a közművelődési könyvtárosok. A szakkönyvtárosok viszont a *nemzeti biztonságot* helyezték magasabbra a közművelődési könyvtárosok és a könyvtárszakos hallgatók helyezésénél.

2. táblázat

2. táblázat

Értéksorrend				
Szakkönyvtárosok	Közmű- velődési könyvtá- rosok	Hallgatók	Tanszék	
Önbecsülés	1	4	1	2
Függetlenség	2	5	3	4
Belső harmónia	3	6	5	5
Bölcsesség	4	7	2	3
Családi biztonság	5	3	6	7
Végrehajtási képesség	6	1	9	1
Barátság	7	11	7	6
Szerelem	8	9	4	11
Boldogság	9	13	8	9
Világbéke	10	8	10	12
Egyenlőség	11	10	11	8
Szépség (a természet- ben és a művészetekben)	12	12	13	14
Érdekes, színes élet	13	2	12	10
Kényelmes élet	14	14	14	15
Élvezetek (örömteli élet)	15	16	15	17
Társadalmi elismerés	16	15	16	13
Nemzeti biztonság	17	17	17	16
Üdvözülés (örök élet)	18	18	18	18

A nemek szerint külön készített Mann–Whitney tesztek sem mutattak jelentős eltéréseket ettől a sorrendiségtől. Egészen más a helyzet az életkor vizsgálata esetén. *Rokeach* és *Feather* arra az eredményre jutott, hogy több érték pozíciója a korral csökken, másoké emelkedik. (A műszaki könyvtárosok esetében a *végrehajtási képesség*, az *egyenlőség* és a *bölcsesség* fontossága a korral növekszik, míg a *boldogság* és az *öröme* csökken. Érdekes, hogy az *egyenlőség* növekvő fontossággal bír a középkor eléréséig, majd csökkenni kezd. A szakkönyvtári és közművelődési könyvtárosok életkora közel áll egymáshoz (41 ill. 50 év), az értékrendbeli különbségeket tehát nem az életkor-beli eltérés magyarázza. A hallgatók (közepes életkoruk 26 év) és a gyakorló könyvtárosok között megmutatkozó rangsorolási különbségek viszont részben az életkor számlájára írhatók.

A földrajzi elhelyezkedés és a szakkönyvtár típusa nem befolyásolta lényegesen a sorrendet.

Következtetések

Mind a 4 csoport értékrendszere szembetűnően azonos. A magasra értékelt *önbecsülés, szabadság, belső harmónia és bölcsesség* azt jelenti, hogy a könyvtárosok általában megfontolt, nem befolyásolható egyének, s inkább a szemlélődő, elmélkedő típushoz tartoznak.

A *társadalmi elismerés* mind a 4 kategóriában alacsony helyezést kapott, míg a *végrehajtási képesség* magasra került, ami további bizonyíték arra, hogy a könyvtárosokat inkább az önbecsülés motiválja, mintsem a tisztelet és a csodálat mások részéről.

A politikai, gazdasági konzervativizmust kifejező értékek helyezése (pl. *nemzeti biztonság*) következetesen alacsony, míg a liberalizmussal kapcsolatos (*szabadság, egyenlőség*) magasabb helyre kerülnek. Az adatok vizsgálata általában arra enged következtetni, hogy a könyvtáros nagyobb súlyt helyez a belső, mint a külső értékekre.

A szakkönyvtáros képe

Az elmondottakból egy, a saját értékrendszere által irányított, meditativ szakkönyvtáros képe bontakozik ki, aki politikailag liberális és individuális, s akinek sokkal nagyobb megelégedést ad az eszmékkel, gondolatokkal és az emberekkel, mintsem a tárgyakkal való foglalkozás. A kényelemre, öröme és elismerésre kisebb hangsúlyt helyez; az önbecsülés, a szabadság és a belső harmónia motiválja.

A kutatás egyik célja annak megállapítása volt, hogy vajon a könyvtárosi és információs pályára készülő hallgatók beillenek-e az imént felvázolt képbe. A minta alapján megállapítható, hogy sokkal közelebb áll hozzájuk a szakkönyvtárosok értékrendszere, mint a közművelődési könyvtárosoké. Érdekes kutatási téma lenne annak vizsgálata, hogy a jövőbeni hallgatók hogyan tudják meg már idő előtt, hogy a szakma értékrendszere szorosan illik az övékéhez. Feltehető, hogy a tanulmány során észlelt értékazonosságok már azelőtt léteznek, hogy a hallgatók könyvtárosképző intézménybe kerülnek.

Minden foglalkozásnak létezik egy érzékelhető „atmoszférája” – az értékeket illetően –, amely a pályaválasztásban szerepet játszik. A könyvtáros szakmának is tisztában kell lennie a rá jellemző értékrendszerrel és atmoszférával, valamint a mögöttük meghúzódó motivációs erővel, s ezt fel kell használni az oktatás, a továbbképzés és a vezetés elméleti megalapozásában.

/YERKEY, A. N.: *The psychological climate of librarianship. Values of special librarians = Special Libraries*, 72. köt. 3. sz. 1981. p. 195–200./

(Fazekas Zsuzsa)

A fejlődő országok információigénye: elemző esettanulmány

Az Unesco és az IFSTD (United Nations Interim Fund for Science and Technology for Development – az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Segélyforrása a Tudományos és Műszaki Fejlesztéshez) megbízást adott a fejlődő országok *tényleges* információigényeinek meghatározására. Ezt elérendő kijelöltek 8 fejlődő országot (Kolumbia, Costa Rica, Jordánia, Kenya, Dél-Korea, Malaysia, Marokkó és Nigéria), hogy az ezekben szerzett tapasztalatok általánosítható támpontul szolgáljanak a többi fejlődő ország információs problémáinak enyhítéséhez is.

Az 5 szakemberből álló team 1981 első felében gyűjtött anyagot az átfogó tanulmányhoz. Mindegyikük a 8 kijelölt ország közül legalább egybe ellátogatott, ahol a kormányzat részéről kijelölt megbízottal dolgozott együtt. Az alkalmazott vizsgálati módszer sok tekintetben eltért az ilyen feladatoknál szokásostól. A fő eltérés az volt, hogy a szakemberek minden esetben és elsősorban az *országos fejlesztési terv* követelményei szempontjából tanulmányozták a hivatalnokok és beosztottjaik információs igényeit. Ennek érdekében a szakembereknek alapvetően meg kellett ismerkedniük a terv egészével, annak kiemelt részterületeivel, s általában a főbb országos célokkal. Mindezek ismeretében tettek kísérletet arra, hogy meghatározzák az országos célok eléréséhez szükséges információkat, majd azt igyekeztek felderíteni, hogy a tervezési folyamathoz milyen mértékben támaszkodnak a meglevő információkra és információs szolgáltatásokra.

Az alábbiakban – anélkül, hogy az egyes országokat külön tárgyalná – a tanulmány összevontan jellemzi a 8 ország információs helyzetét, és további lépésekre tesz javaslatot.

Melevő akadályok és javasolt előrelépések

Infrastruktúra

A szakemberek megállapították, hogy a szóban forgó országokban az utóbbi 10 év alatt az információs szolgáltatások jelentősen fejlődtek. E rövid idő alatt az előrehaladás számottevő volt, de egyenetlen.

Több országban az információs infrastruktúra annyiból áll, amennyit az egyetemi és szakkönyvtárak képesek nyújtani. A könyvtárak és dokumentációs központok igyekeztek könyv- és folyóiratállományukat kiegészíteni és hozzáférhetővé tenni. Egyes országokban megszervezték a könyvtárosok és tájékoztatási szakemberek képzését, sőt a tervfeladatok alátámasztására nemzeti statisztikai szolgáltatást is kezdeményeztek. Valamennyi vizsgált ország kisebb-nagyobb mértékben bekapcsolódott nemzetközi információs rendszerekbe és programokba, vala-